

Założenia sceptyków w tekstach starożytnych

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Sekstus Empiryk, *Przeciw logikom*, [w:] Markiewicz Barbara, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999.
- Sekstus Empiryk, *Zarysy Pyrronские*, [w:] Markiewicz Barbara, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999.

Założenia sceptyków w tekstach starożytnych

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Sceptycyzm rozumiany jest dziś przede wszystkim w swoim teoriopoznawczym sensie – jako stanowisko odrzucające możliwość uzyskania wiedzy pewnej i uzasadnionej. Starożytny sceptycyzm zapoczątkowany przez Pyrrona z Elidy był jednak w równym stopniu etyką. Zawieszenie sądu w kwestiach nieoczywistych i nierozstrzygalnych miało zapewnić człowiekowi spokój i szczęście. Zwolennicy Pyrrona nazwali się więc sceptykami, czyli rozpatrującymi (gr. *sképtomai* – być niezdecydowanym). Nie zgadzali się bowiem na akceptowanie jakichkolwiek twierdzeń, które nie byłyby w pełni uzasadnione – filozofów, którzy postępowali w ten sposób nazywali dogmatykami (gr. *dógma* – pogląd, mniemanie, postanowienie, dekret). W tej lekcji zapoznasz się z najważniejszymi założeniami sceptycyzmu na wybranych tekstach źródłowych.

Twoje cele

- Wymienisz i podasz przykłady najważniejszych tropów sceptyków.
- Powiążesz koncepcję poznania starożytnych sceptyków z ich poglądami etycznymi.
- Zrekonstruujesz najważniejsze tezy sceptyków starożytnych na podstawie tekstów źródłowych.

Przeczytaj

Stosunek do prawdy

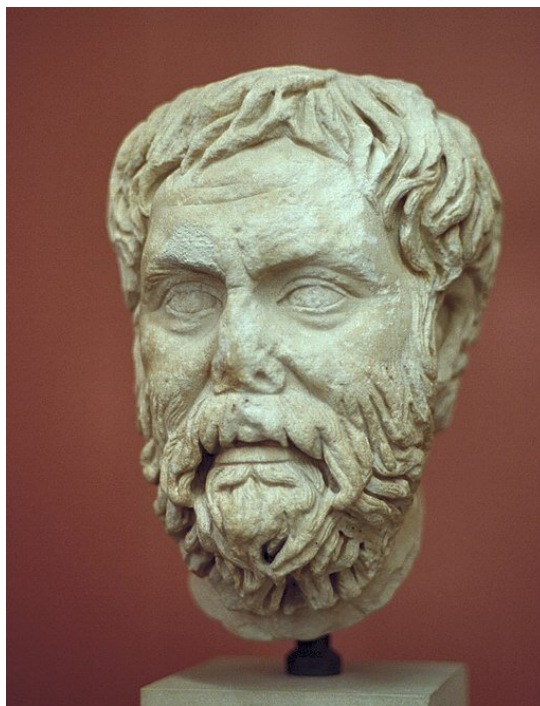
Poznanie filozoficzne stawia sobie zazwyczaj za cel sformułowanie prawdziwych twierdzeń. Kierunki filozoficzne różnią się między sobą metodami dochodzenia do prawdy. Sceptycy formułują jednak zasadniczą wątpliwość – czy prawdę w ogóle można uchwycić? Czy uchwyciono ją kiedykolwiek?

((Sekstus Empiryk

Zarysy Pyrronśkie

Zdaje się, że ci, którzy czegoś szukają, muszą to albo znaleźć, albo zaprzeczyć możliwości znalezienia i uznać za nieuchwytnie, albo wytrwale szukać dalej. Z tego zapewne powodu także w przypadku rzeczy poszukiwanych przez filozofów jedni orzekli, że znaleźli prawdę, inni oświadczyli przeciwnie, że jej nie można

uchwycić, a inni jeszcze wciąż szukają. I myślą tak zwani **dogmatycy**, że ją znaleźli, na przykład wyznawcy Arystotelesa, Epikura, stoicy i reszta tych, którzy coś twierdzą. Klejtomachos znowu wraz z Karneadesem tudzież inni akademicy [tzn. platonicy] wypowiedzieli się o niej jako o czymś nieuchwytnym, a sceptycy wreszcie wciąż szukają.

Pirron lub Pyrron (360–285 p.n.e.) pochodził z Elidy, położonej po zachodniej stronie Półwyspu Peloponeskiego. Uważa się go za twórcę sceptycyzmu. Pirron nie zostawił po sobie żadnych pisanych dzieł, zaś pierwszy okres działalności sceptyków (pirronizm) był praktycznie zorientowanym, niejednorodnym namysłem nad moralnością i postawą życiową człowieka. Dopiero w późniejszym okresie sceptycyzm stał się zwartą doktryną filozoficzną wykładaną w Akademii Platońskiej (akademizm).

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Źródło: Sekstus Empiryk, *Zarysy Pyrronśkie*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999, s. 90.

Ta pochodząca z Pompejów mozaika przedstawia Akademię Platońską. Założona w 386 r. p.n.e. przez Platona instytucja była ośrodkiem naukowym, w którym uczeni prowadzili badania oraz szkołą kształcąca w dziedzinie filozofii, polityki, matematyki i nauk przyrodniczych. Uczeni i uczniowie, którzy do niej należeli, przyjmowali i rozwijali założenia koncepcji filozoficznych i naukowych Platona. Z tego powodu sceptycy nazywali ich dogmatykami.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kryterium prawdy

Filozofowie spierają się również o kryterium prawdy – co pozwala nam uznać dane twierdzenie za prawdziwe? Sceptyków nie interesowało rozstrzygnięcie sporu – było to ich zdaniem niemożliwe. Chodziło im natomiast o odpowiedź na pytanie, jak ustosunkować się do sytuacji, w której toczy się spór pomiędzy wieloma równorzędnymi kryteriami prawdy.

⌘ Sekstus Empiryk

Przeciw logikom

Czy istnieje coś prawdziwego? Ponieważ nie istnieje żadne oczywiste kryterium, przeto jasne jest dla każdego, że i to, co prawdziwe, z konieczności również jest nieoczywiste; a podobnie będzie można oprócz tego pokazać, że gdybyśmy nawet nie byli powiedzieli niczego wprost przeciw kryterium, różnica zdań, która dotyczy samej rzeczy prawdziwej, wystarczy, by nas doprowadzić do zawieszenia sądu (gr. *epoché*): i tak jak jeśli nie istnieje w naturze rzeczy nic, co by było proste lub krzywe, to i nie ma też linii, która by

to sprawdziła, i jeśli nie istnieje żadne ciało ciężkie ani lekkie, to razem z tym upada zastosowanie wagi, tak też jeśli nie istnieje nic prawdziwego, upada też kryterium prawdy.

Źródło: Sekstus Empiryk, *Przeciw logikom*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999, s. 91.

Etyka

Sceptycyzm to nie tylko pewne stanowisko epistemologiczne, ale również etyczne. Zawieszenie sądu, czyli powstrzymanie się od rozstrzygnięcia kwestii, które są nierozstrzygalne, było metodą osiągnięcia spokoju, a zatem szczęścia.

« Sekstus Empiryk

Zarysy Pyrrońskie

Nie będzie może od rzeczy omówić także z kolei cel sceptycyzmu. Celem jest tedy to, dlaczego wszystko się czyni lub myśli, a ono samo nie jest niczemu podporządkowane, innymi słowy: najwyższa wartość. Powiadamy na razie, że celem sceptyka jest niezakłócony spokój wobec przypuszczeń, a wobec rzeczy mu narzuconych umiarkowane ich doznawanie. Zaczawszy bowiem filozofować, by osądzić wyobrażenia i uchwycić, które są prawdziwe, a które fałszywe, i tak zyskać spokój, utknął na równowadze sprzeczności, nie mogąc zaś jej rozsądzić, powstrzymał się od wyrokowania, a kiedy się powstrzymał, uzyskał zrzędzeniem losu niezakłócony spokój wobec przypuszczeń.

Źródło: Sekstus Empiryk, *Zarysy Pyrrońskie*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999, s. 92.

Sceptycyzm, stoicyzm i inne kierunki filozofii hellenistycznej łączył etyczny ideał mędrca. Cechowała go przede wszystkim niepodległość duchowa, wynikająca z uniezależnienia się od wydarzeń otaczającego świata oraz niewrażliwości na uczucia i emocje. Sceptycy interpretowali ten ideał w kontekście poznawczym – jako wyrzeczenie się pragnienia zdobycia pewnej i całościowej wiedzy o świecie, ponieważ uznawali to za niemożliwe.

Źródło: Pxhere, domena publiczna.

Polecenie 1

Starożytni sceptycy opracowali tropy (sposoby), czyli argumenty mające na celu zbijanie twierdzeń filozoficznych. Na podstawie poniższego fragmentu zastanów się, na czym mogły polegać i zastosuj je do obalenia znanego ci twierdzenia filozoficznego.

Tropy sceptyczne

« Sekstus Empiryk

Zarysy Pyrrońskie

Starsi sceptycy podają argumenty [gr. tropos], które mają doprowadzić do powściągliwości [w wydawaniu sądów], zazwyczaj w liczbie dziesięciu i nazywają je jeszcze także wywodami oraz wzorami. Przedstawiają się one w następujący sposób: pierwszy wskazuje na różnorodność żywych stworzeń, drugi na różnicę między ludźmi, trzeci na odmiennosc narządów zmysłowych, czwarty na [różne] warunki, piąty na położenia, szósty na domieszki, siódmy na [różnicę w] rozmiarach i ustrojach przedmiotów, ósmy na względność, dziewiąty na ustawiczne lub rzadkie zetknięcia, dziesiąty na wiele różnych dążeń, obyczajów, praw, mitycznych wierzeń i dogmatycznych mniemań. [...]

Ten słup nie jest złamany. Światło, które rozchodzi się w wodzie wolniej niż w powietrzu, inaczej się załamuje i w ten sposób powstaje złudzenie, że ten prosty słup jest złamany. Inaczej postrzegamy ten sam przedmiot, w zależności od tego, czy jest zanurzony w wodzie czy nie. Złudzenia optyczne były jednym z argumentów na rzecz tezy sceptyków, że poznanie zmysłowe jest względne. Źródło: David Dixon, Geograph, licencja: CC BY-SA 2.0.

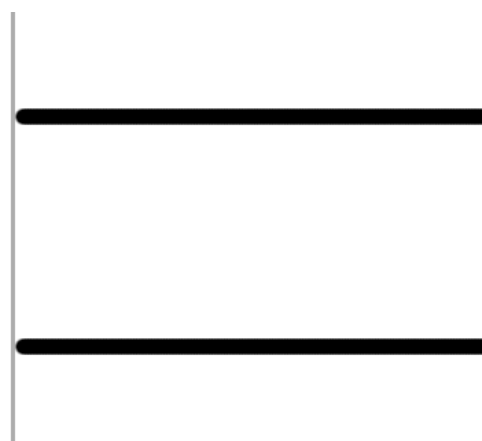
Argumenty dotyczące rozumowania

« Sekstus Empiryk

Zarysy Pyrronńskie

Po prostu, skoro w ten sposób dowodzimy, że wszystko jest względne, to jasny jest wniosek, że nie będziemy mogli orzekać, jaki jest każdy poszczególny przedmiot w swojej naturze i bezwzględnej czystości, lecz tylko, jaki się wydaje ze względu na coś, z tego zaś wynika, że powinniśmy się wystrzegać wyrokowania o naturze rzeczywistości.

Źródło: Sekstus Empiryk, *Zarysy Pyrronńskie*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999, s. 92.

Czy jeden z odcinków nie wydaje ci się dłuższy od drugiego? W rzeczywistości, jak widzisz, są równej długości. Postrzegamy rzeczywistość za pomocą zmysłów, a te, jak głoszą sceptycy, są podatne na złudzenia. Wyniki naszego poznania są zawsze względne. Skoro tak, zdaniem sceptyków, powinniśmy powstrzymać się od wydawania ostatecznych sądów o tym, jaka jest natura rzeczywistości.

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Słownik

dogmatyzm

(gr. *dóγμα* - mniemanie, twierdzenie) absolutystyczne przekonanie poznawcze, uznające, że istnieją prawdy pierwotne, niepodważalne i bezwzględne, obiektywnie prawdziwe; dogmatyzm religijny doszukuje się tych prawd w objawieniu religijnym

epoché

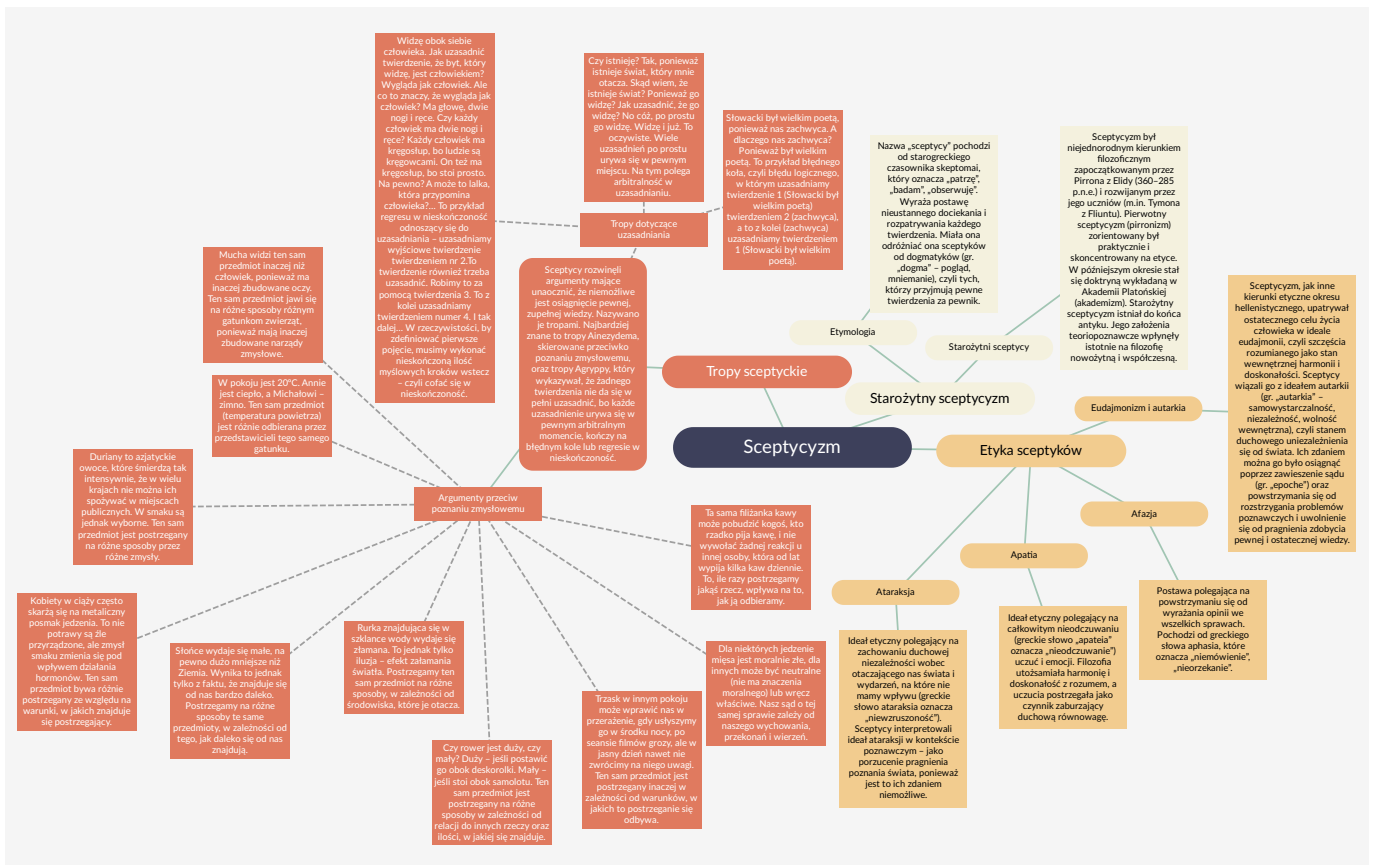
(gr. *epoché* - zawieszam, wstrzymuję) termin filozoficzny pochodzenia greckiego, który oznacza zawieszenie osądu, niewyrażanie mniemań i opinii; w antycznej Grecji spopularyzował je Protagoras z Abdery, głoszący niemożliwość określenia, czym jest prawda (sprzeczność sądów), i względność tego, czym jest cnota (relatywizm moralny); jedno z kluczowych pojęć dla ruchu sceptyków, powstrzymujących się od stawiania

twierdzeń, którym towarzyszyłoby poczucie pewności czy przeświadczenie o ich prawdziwości

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli. Następnie wykaż, że w myśli starożytnych sceptyków epistemologia łączy się z etyką.

Polecenie 2

Czy jesteś sceptykiem w twoim codziennym życiu? Wskaż mocne i słabe strony takiej postawy.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Starożytny sceptycyzm zapoczątkowany przez Pyrrona z Elidy był w równym stopniu...

religią.

przyrodą.

etyką.

moralnością.

Ćwiczenie 2

Zwolennicy Pyrrona nazwali się więc sceptykami, czyli...

wstrzemięźliwymi.

rozpatrującymi.

poszukującymi.

wiedzącymi.

Ćwiczenie 3

Celem sceptycyzmu jest...

- stonowane wyrażanie poglądów.
- niezakłócony spokój wobec przypuszczeń.
- powściągliwość w ocenianiu.
- zachowanie powagi i umiaru.

Ćwiczenie 4

Współcześnie sceptycyzm rozumiany jest jako...

- krytycyzm wobec twierdzeń naukowych, przyjmowanych jedynie na mocy autorytetu.
- bezkrytycyzm wobec twierdzeń naukowych.
- stanowisko odrzucające możliwość uzyskania wiedzy pewnej i uzasadnionej.
- stanowisko zakładające możliwość uzyskania wiedzy pewnej i uzasadnionej.

Ćwiczenie 5

Dopasuj pojęcia do definicji.

błędne koło

określenie stosowane wobec wszelkich tez głoszących możliwość osiągnięcia wiedzy pewnej

dogmatyzm

powstrzymywanie się od jakiegokolwiek sądu, zarówno twierdzącego, jak i przeczącego

epoché

błąd popełniany w definiowaniu bądź we wnioskowaniu

Ćwiczenie 6

Rozstrzygnij, które twierdzenia są prawdziwe, a które są fałszywe.

Sceptycy...		
dążyli do stawiania tez filozoficznych.	P ☐	F ☐
negowali możliwość poznania doskonałego.	P ☐	F ☐
chcieli zapewnić sobie stan niewzruszonego spokoju i bezbolesnej obojętności.	P ☐	F ☐

Ćwiczenie 7

Henri Frédéric Amiel, uważa, że:

« Sceptycyzm jest może najrozumniejszym stanowiskiem, ale, wyzwalaając nas od błędu, zabija on życie. Dojrzałość umysłu polega, być może, na tym, ażeby dobrowolnie brać udział w przymusowej grze życia, zachowując pozory kogoś, co grę tę traktuje poważnie. Taka dobrowolna rezygnacja, uzupełniona przez lekki uśmiech ironii, zachowuje nam przynajmniej pozory swobody. (...) Kto wpadł już w potrzask życia, powinien los swój znosić pogodnie; opór nie prowadzi do niczego, co najwyżej – do szaleństwa, jeżeli już odmawiamy sobie samobójstwa. Rezygnacja pełna pokory – czyli stanowisko religii – lub też pogodne rozczarowanie z pewną domieszką ironii – oto jedyne dwa wyjścia.

Uzasadnij stanowisko prezentowane przez autora.

Ćwiczenie 8

Według Alfreda Aleksandra Konara

« Sceptyk traktuje sceptycznie nawet swój własny sceptycyzm.

Uzasadnij stanowisko prezentowane przez autora.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Założenia sceptyków w tekstach starożytnych

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

X. Tropi sceptyczne jako ponadczasowe wyzwanie dla epistemologii. Uczeń:

- 1) wyjaśnia na wybranych przykładach, na czym polega względność spostrzeżeń;
- 2) identyfikuje na wybranych przykładach regres, błędne koło oraz arbitralność w uzasadnieniu;
- 3) rozważa problem, czy jest możliwe usunięcie niezgodności poglądów między ludźmi;
- 4) analizuje pytanie „czy osiągnięcie wiedzy jest możliwe?” oraz w jego kontekście rekonstruuje epistemologiczny spór między dogmatyzmem a sceptycyzmem.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

1. Filozofia starożytna. Uczeń opanowuje następujące treści nauczania zawarte w podstawie programowej do filozofii zakresu podstawowego:

- 6) tropi sceptyczne jako ponadczasowe wyzwanie dla epistemologii (punkt X);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji. Uczeń:

- wymieni i poda przykłady najważniejszych tropów sceptyków;
- powiąże koncepcję poznania starożytnych sceptyków z ich poglądami etycznymi;
- zrekonstruuje najważniejsze tezy sceptyków starożytnych na podstawie tekstów źródłowych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli;
- rozmowa kierowana.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Kogo nazywamy sceptykiem?*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy

czterooosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.

2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: *Zapoznaj się z mapą myśli. Następnie wykaż, że w myśli starożytnych sceptyków epistemologia łączy się z etyką.* Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi
4. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenie nr 6, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.
5. W ramach podsumowania nauczyciel prosi uczniów, żeby ustosunkowali się do podanego pytania: *Czy jesteś sceptykiem w twoim codziennym życiu? Wskaż mocne i słabe strony takiej postawy.*

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zawiesza na tablicy dwa plakaty z narysowanym koszem i walizką. Rozdaje uczniom po dwie karteczki samoprzylepne. Prosi, aby uczniowie zapisali na jednej z nich przemyślenia, które zabiorą z sobą po zajęciach; na drugiej to, czego nie akceptują. Jedna osoba odczytuje zapisy przy walizce i koszu.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 7 i 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.
- *Słownik-przewodnik filozoficzny. Osoby, problemy, terminy*, oprac. zbiorowe, Lublin 2012.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediami:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.